

جامعة المصطفى العالمية
Al-Mustafa International University
MIU

مدرسه عالی فقه تخصصی

رساله دکتری (P.H.D)

رشته: فقه سیاسی

گرایش روابط بین الملل

عنوان رساله:

راهبردها و راهکارهای مهار قدرت در عرصه روابط بین الملل با تأکید بر فقه اسلامی

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر سید سجاد ایزدهی

استاد مشاور:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد مهدی باباپور

دانش پژوه:

محمد موسی اکبری

کد تحصیلی: ۱۱۵۹۸۲

سال ۱۳۹۷

روزنامه علمی

مسئولیت مطالب:

✓مسئولیت مطالب مندرج در این رساله به عهده نویسنده می باشد.

✓هر گونه استفاده از این رساله با ذکر منبع بلامانع است.

✓ چاپ و نشر آن در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از جامعه المصطفی العالمیه می باشد.

تقدیر و سپاس

«من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»

براساس این کلام، بر خود لازم می‌دانم که از زحمات دلسوزانه و بی‌شائبه‌ی استاد محترم راهنما جناب حجت الاسلام و المسلمین آقای دکتر سیدسجاد ایزدهی عضو گروه فقه سیاسی که زحمت راهنمایی این رساله را به عهده داشته‌اند، هم‌چنین از زحمات استاد محترم جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر مهدی باباپور که با مشورت‌های سازنده‌شان ما را یاری رسانده‌اند، تقدیر، تشکر و سپاسگزاری نمایم.

همین‌طور شایسته است که از ریاست محترم جامعه المصطفی العالمیه جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر اعرافی، ریاست محترم مدرسه عالی فقه و اصول، ریاست محترم مدرسه فقه تخصصی، مسوولان دلسوز مدرسه به ویژه ریاست محترم گروه فقه سیاسی جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر نوروزی و اعضای محترم گروه، که زمینه‌ای رشد، بالندگی و شکوفایی استعدادهای دانش‌پژوهان را فراهم ساخته‌اند، سپاس‌گزاری و تقدیر نمایم.

تقدیم به:

روح بلند و ملکوتی شهید «وحدت ملی» استاد عبدالعلی مزاری^(ره) رهبر و بنیانگذار بزرگ جنبش عدالت خواهی در افغانستان که برای انسانی شدن سیاست در کشور مبارزه کرد و به قول محمد اشرف غنی رئیس جمهوری اسلامی افغانستان؛ «مسیر تاریخ افغانستان را تغییر داد» کسی که در راستای احیای هویت و خودباوری مردمش از جان خویش مایه گذاشت. هم چنین شهدای مقاومت عدالت خواهی غرب کابل که برای عزت، اقتدار و سربلندی مردم خویش در کنار رهبر تا پای جان رزمیدند و جان عزیزشان را صادقانه فدا کردند. هم چنین شهدای جنبش روشنایی که برای تحقق عدالت و رفع تبعیض سیستماتیک در کشور از جان خویش گذشتند، روح همه شان شاد و یاد شان گرامی باد!

✓ پدر و مادرم که، با تحمل درد و رنج روزگار، زمینه آموختن علم را برایم فراهم کردند.

✓ همسر عزیز و مهربانم که، با صبر و حوصله مندی تمام در فرایند تحصیل علم، کمک گارم بوده است.

✓ فرزندان عزیزم، علی اکبری و نوید اکبری.

چکیده

رساله حاضر با عنوان راهبردها و راهکارهای مهار قدرت در عرصه روابط بین‌الملل با تأکید بر فقه اسلامی، سعی نموده است، با تحلیل و بررسی با رویکرد فقهی به ویژه فقه سیاسی، به سؤال اصلی - راهبردها و راهکارهای مهار قدرت سیاسی در عرصه روابط بین‌الملل با تأکید بر فقه اسلامی کدامند؟- پاسخ دهد. سوالات فرعی تحقیق سه حوزه عمده تقنین، ساختار و رفتار کارگزاران در روابط بین‌الملل را در بر می‌گیرد، که راهبردها و راهکارهای تقنینی، ساختار و رفتاری اسلام برای مهار قدرت سیاسی در عرصه روابط بین‌الملل با تأکید بر فقه اسلامی کدامند؟ روش تحقیق؛ توصیفی، تحلیلی و تجویزی (اجتهادی) است. اصلاح و ایجاد تغییر در قواعد و مقررات بین‌المللی، ساختار و رفتار کارگزاران پاسخ اجمالی و فرضیه تحقیق است. یافته‌های تحقیق در سه حوزه مذکور با تفکیک راهبردها از راهکارها به تحلیل و بررسی گرفته شده؛ در حوزه تقنینی راهبرد اصلاح و ایجاد تغییر شامل مباحث قانون‌مدار ساختن قدرت‌ها، اصلاح و تغییر قوانین حاکم بر روابط بین‌المللی و ایجاد سازوکار مشارکت برابر و فراگیر دولت‌ها در تصمیم‌گیری‌ها است. راهکارها شامل مشارکت فراگیر دولت‌ها در تدوین قوانین بین‌المللی، مسئولیت‌پذیری دولت‌ها، پذیرش حقوق و تکالیف متقابل بین‌المللی و حق رأی مساوی دولت‌ها در اداره امور بین‌الملل می‌باشد. در حوزه ساختاری، اصلاح و تغییر ساختار موجود، استراتژی صلح، نظارت نهادهای با صلاحیت بین‌المللی و سرانجام برداشتن امتیاز «حق‌وتو» از برخی قدرت‌ها راهبردهای ساختاری را شکل می‌دهند. مکانیسم تحقق راهبردها در پرتو توزیع عادلانه قدرت سیاسی، ایجاد نهاد علمی در راستای تصمیم‌سازی و نظارت آنان و مکانیسم قضایی برای داوری نسبت به عملکرد دولت‌ها در امور سیاسی و امنیتی راهکارهای اجرایی در حوزه ساختاری است. در حوزه رفتار کارگزاران استراتژی جهاد، عدالت محوری، اخلاق محوری و قانون‌مداری راهبردهای رفتاری را شکل می‌دهند. ضرورت رفتار عادلانه، عاقلانه، عالمانه و اخلاق‌مدار در حوزه رفتاری کارگزاران، ضرورت اوصاف درونی و بیرونی و در نهایت مکانیسم بازدارندگی با هدف تقویت توان دفاعی به عنوان راهکارهای رفتاری برای مهار قدرت سیاسی کارگزاران در عرصه روابط بین‌الملل در نظر گرفته شده است.

واژگان کلیدی: راهبرد، راهکار، قدرت، قدرت سیاسی، روابط بین‌الملل، فقه و فقه روابط بین‌الملل.

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۱	طرح تحقیق
۱	۱- بیان مسأله
۲	۲- سؤال اصلی تحقیق
۲	۳- سؤال های فرعی تحقیق
۲	۴- فرضیه
۳	۵- سابقه تحقیق
۵	۶- هدف و ضرورت تحقیق
۵	۷- نظریه پردازی یا نوآوری تحقیق
۶	۸- روش تحقیق
۷	۹- قلمرو تحقیق (زمانی، مکانی و موضوعی)
۸	۱۰- ساختار و سازماندهی تحقیق

فصل اول: چهار چوب مفهومی

۱۱	مقدمه
۱۲	گفتار اول؛ مفاهیم
۱۲	۱- راهبرد؛ استراتژی (Strategy)
۱۳	۲- راهکار- مکانیسم (Mechanism)
۱۴	۲-۱. تفاوت راهبرد و راهکار.
۱۵	۳- قدرت (Power)
۱۸	۳-۱. برداشت های متفاوت از مفهوم قدرت
۱۹	۳-۲. ویژگی های قدرت
۲۰	۴- قدرت سیاسی؛ (Political Power)
۲۲	۵- روابط بین الملل؛ (International Relations)
۲۴	۶- مهار (Containment)

۷- فقه ۲۶

۸- فقه روابط بین‌الملل ۲۷

۲۹ گفتار دوم: کلیات ۲۹

۱- مبانی تئوریک قدرت ۲۹

۱-۱. مبانی الهی قدرت ۲۹

۱-۲. مبانی بشری قدرت ۳۰

۲- نظریه‌های مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل ۳۰

۲-۱. نظریه مهار درونی قدرت ۳۰

۲-۲. نظریه مهار بیرونی قدرت ۳۳

۲-۲-۱. مهار ساختاری قدرت ۳۳

۲-۲-۲. نظریه موازنه قدرت ۳۵

۲-۳. نظریه تلفیقی مهار قدرت ۳۶

۲-۴. نظریه مهار قانونی قدرت ۳۶

۳- نقد و بررسی نظریات مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل ۳۷

۳-۱. نقد و بررسی نظریه مهار درونی قدرت در روابط بین‌الملل ۳۸

۳-۲. نقد و بررسی نظریه مهار بیرونی قدرت در روابط بین‌الملل ۳۸

۳-۳. نقد و بررسی نظریه تلفیقی مهار قدرت ۳۹

۳-۴. نقد و بررسی مهار ساختاری و نظریه موازنه قدرت در روابط بین‌الملل ۳۹

۳-۵. ارزیابی نظریه مهار قانونی قدرت در روابط بین‌الملل ۴۱

۴- ماهیت و جایگاه قدرت در روابط بین‌الملل ۴۲

۴-۱. ماهیت متحول روابط بین‌الملل ۴۲

۴-۲. قدرت عامل تعیین کننده در روابط بین‌الملل ۴۳

۵- انواع قدرت در روابط بین‌الملل ۴۴

۵-۱. قدرت سخت ۴۵

۵-۱-۱. قدرت نظامی ۴۵

۵-۱-۲. قدرت اقتصادی ۴۶

۴۱	۲-۵. قدرت نرم
۴۹	۵-۲-۱. قدرت سیاسی
۵۱	۵-۲-۲. قدرت فرهنگی و تمدنی
۵۴	۳-۵. رابطه قدرت سیاسی با دیگر انواع قدرت
۵۵	۵-۳-۱. رابطه قدرت سیاسی و قدرت اقتصادی
۵۵	۵-۳-۲. رابطه قدرت سیاسی و قدرت نظامی
۵۶	۵-۳-۳. رابطه قدرت سیاسی و قدرت فرهنگی
۵۸	۶- ابزارهای مهار قدرت از منظر اسلامی
۵۹	۶-۱. جهاد دفاعی
۶۰	۶-۲. صلح و گفتگو
۶۱	۶-۳. بازدارندگی
۶۱	۷- آسیب‌های قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل
۶۳	۷-۱. فساد سیاسی
۶۵	۷-۲. استبداد سیاسی
۶۶	۷-۳. برتری خواهی
۶۷	۷-۴. رفتار استعماری
۶۹	۷-۵. محدود سازی آزادی و نقض حقوق و قوانین بین‌المللی
۷۲	۸- علل و پیامدهای سوء استفاده از قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل
۷۲	۸-۱. علل سوء استفاده از قدرت سیاسی
۷۲	۸-۱-۱. سیاسی
۷۴	۸-۱-۲. اقتصادی
۷۵	۸-۱-۳. فرهنگی
۷۶	۸-۲. پیامدهای سوء استفاده از قدرت سیاسی در عرصه روابط بین‌الملل
۷۶	۸-۲-۱. بحران امنیت
۸۰	۸-۲-۲. بحران اقتصادی
۸۲	۸-۲-۳. بحران سیاسی
۸۳	۸-۲-۴. جنگ

۹- چارچوب نظری تحقیق ۸۳

۹-۱. شاخص‌های نظریه مشروطه و تطبیق آن در روابط بین‌الملل ۸۴

جمع‌بندی ۸۸

فصل دوم: راهبردها و راهکارهای تقنینی مهار قدرت سیاسی در عرصه روابط بین‌الملل با تأکید بر فقه اسلامی

مقدمه ۹۱

گفتار اول: راهبردهای تقنینی اسلام برای مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل ۹۲

۱- قانونمند کردن قدرت های بین‌المللی ۹۴

۱-۱. رابطه قانون و قدرت ۹۴

۱-۲. نفی قانونی سلطه طلبی و سلطه پذیری ۹۷

۱-۳. لزوم رعایت و احترام به قوانین بین‌المللی ۹۹

۲- اصلاح و تغییر قوانین حاکم بر روابط بین‌الملل بر محور عدالت و فطرت ۱۰۰

۲-۱. مبانی راهبرد تقنینی اسلام ۱۰۱

الف) عدالت محوری ۱۰۲

ب) فطری بودن مبنای حقوق و قوانین ۱۰۵

۲-۲. ضرورت اصلاح و تغییر امتیازات ناشی از قوانین غیر عادلانه (حق وتو) ۱۰۷

۲-۳. لزوم رعایت ارزش‌های فطری در قوانین حقوق بشری روابط بین‌الملل ۱۰۹

۳- ایجاد سازوکار مشارکت برابر و فراگیر (دولت‌ها) در روابط بین‌الملل ۱۱۰

۳-۱. اصل احترام متقابل میان دولت‌ها در روابط بین‌الملل اسلامی ۱۱۱

الف) قرآن ۱۱۲

ب) سیره سیاسی پیامبر(ص) ۱۱۳

۳-۲. اصل برابری دولت‌ها در روابط بین‌الملل اسلامی ۱۱۴

۳-۳. اصل احترام به حاکمیت دولت‌ها در روابط بین‌الملل ۱۱۸

الف) اصل حمایت از دولت‌های ضعیف ۱۱۹

ب) الزام حقوقی- قانونی ناشی از اصل احترام به حاکمیت دولت‌ها ۱۲۱

گفتار دوم: راهکارهای تقنینی اسلام برای مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل ۱۲۳

۱- مشارکت فراگیر همه دولت‌ها در تدوین قوانین بین‌المللی ۱۲۴

- ۱-۱. مبانی مشارکت دولت‌ها در تدوین قوانین بین‌المللی از منظر اسلامی..... ۱۲۵
- ۱-۲. فقه و مشارکت فراگیر دولت‌ها در روابط بین‌الملل..... ۱۲۷
- الف) قرآن..... ۱۲۷
- ب) روایات..... ۱۲۸
- ۱-۳. سلطه قدرت‌ها و مشارکت نا برابر دولت‌ها در تدوین قوانین بین‌المللی..... ۱۲۹
- ۲- پذیرش حق رأی مساوی برای دولت‌ها در فرایند اداره امور بین‌الملل..... ۱۳۲
- ۲-۱. حق رأی مساوی دولت‌ها از منظر حقوق اسلام در روابط بین‌الملل..... ۱۳۲
- الف) قرآن..... ۱۳۳
- ب) روایات..... ۱۳۵
- ۲-۲. حق رأی مساوی دولت‌ها در قوانین بین‌المللی..... ۱۳۶
- ۳- پذیرش حقوق و تکالیف متقابل دولت‌ها در روابط بین‌الملل..... ۱۳۸
- ۳-۱. اصل متقابل بودن حقوق و تکالیف بین‌المللی دولت‌ها در فقه اسلامی..... ۱۳۹
- الف) قرآن..... ۱۴۰
- ب) روایات..... ۱۴۱
- ۳-۲. ضرورت پذیرش روابط میان دولت‌ها بر اساس اصل متقابل حقوق و تکالیف..... ۱۴۲
- ۴- مسئولیت پذیری دولت‌ها نسبت به عملکرد خویش در روابط بین‌الملل..... ۱۴۳
- ۴-۱. مسئولیت اخلاقی دولت‌ها در روابط بین‌الملل..... ۱۴۴
- ۴-۲. اخلاق مبنای اصل لزوم قراردادها و تعهدات بین‌المللی..... ۱۴۶
- ۴-۳. مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها..... ۱۴۸
- الف) الزامات قانونی و بین‌المللی برای مسئولیت پذیری دولت‌ها..... ۱۴۹
- ب) الزامات فقهی مسئولیت پذیری دولت‌ها در روابط بین‌الملل..... ۱۵۱
- جمع بندی..... ۱۵۳

فصل سوم: راهبردها و راهکارهای ساختاری مهار قدرت سیاسی در عرصه روابط

بین‌الملل با تأکید بر فقه اسلامی

مقدمه..... ۱۶۵

گفتار اول: راهبردهای ساختاری اسلام برای مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل ۱۶۶

۱- اصلاح و تغییر ساختار موجود با تأکید بر اصل عدالت محوری در روابط بین‌الملل..... ۱۶۶

- ۱-۱. ساختار حاکم بر روابط بین‌الملل موجود..... ۱۶۶
- ۱-۲. نظم و ساختار حاکم بر روابط بین‌الملل پس از جنگ جهانی دوم ۱۶۹
- ۱-۳. ضرورت جهانی تغییر ساختار موجود..... ۱۷۳
- ۱-۳-۱. الگوها و طرح‌های پیشنهادی برای ایجاد تغییر ساختار روابط بین‌الملل..... ۱۷۶
- ۱-۳-۲. ساختار روابط بین‌الملل از منظر اسلامی ۱۸۲
- ۲- استراتژی صلح در روابط بین‌الملل از منظر اسلامی ۱۹۳
- ۳- نظارت نهادهای بین‌المللی صالحه بر قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل ۱۹۶
- ۳-۱. نظارت صلاحیت‌مند بر قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل از منظر فقه اسلامی ۱۹۶
- الف) فقه و صلاحیت قانونی ۱۹۶
- ب) فقه و شایستگی‌های نظارتی برای متصدیان امور سیاسی ۱۹۹
- ۳-۲. ماهیت حقوقی صلاحیت برای نظارت در امور بین‌المللی ۲۰۲
- ۳-۳. مبانی صلاحیت نظارت نهادهای بین‌المللی ۲۰۳
- الف) مرجعیت قانونی ۲۰۳
- ب) رضایت و قصد بازیگران بین‌المللی ۲۰۴
- ۴- برداشتن حق وتو از بازیگران سلطه‌گر در روابط بین‌الملل ۲۰۶
- ۴-۱. راهبرد عادلانه فقه برای مهار سلطه‌گری در روابط بین‌الملل..... ۲۰۷
- ۴-۲. امتیاز «حق‌وتو» مخالفت با اصول و ارزش‌های بنیادین منشور ملل متحد..... ۲۰۸
- ۴-۳. تعارض امتیاز «حق‌وتو» با اصل حاکمیت برابر دولت‌ها در عرصه بین‌المللی ۲۱۱
- ۴-۴. عدم سازگاری امتیاز «حق‌وتو» با اصل عدالت بین‌المللی ۲۱۳
- ۴-۵. امتیاز «حق‌وتو» و سلطه‌گری قدرتها در روابط بین‌الملل ۲۱۴

کفتار دوم: راهکارهای ساختاری اسلام برای مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل ۲۱۵

- ۱- راهکارهای ساختاری مهار قدرت در پرتو نظریه مهار قانونی قدرت در فقه ۲۱۶
- ۲- توزیع عادلانه قدرت سیاسی میان بازیگران بین‌المللی ۲۱۷
- ۲-۱. توزیع قدرت بر مبنای مشورت جمعی در فرایند اداره امور بین‌الملل ۲۱۸
- ۲-۲. توزیع قدرت بر مبنای مشارکت همگانی در تصمیمات بین‌المللی ۲۲۰
- ۳- ایجاد نهادهای علمی در راستای تصمیم‌سازی های عاقلانه در امور بین‌المللی ... ۲۲۱
- ۳-۱. ایجاد نهادهای علمی برای شناخت ضرورت‌ها و اولویت‌بندی نیازهای بین‌المللی ۲۲۲

- ۲۲۵..... ۳-۲. ایجاد نهاد علمی - سیاسی برای تصمیم‌سازی در روابط بین‌الملل
- ۲۲۶..... ۳-۳. ایجاد نهاد علمی - اقتصادی جهت تصمیم‌سازی در روابط بین‌الملل
- ۲۲۷..... ۳-۴. ایجاد نهاد علمی - امنیتی برای تصمیم‌سازی در روابط بین‌الملل
- ۲۳۰..... ۴- ایجاد نهادهایی به جهت تحدید سلاح‌های متعارف و غیر متعارف در روابط
- ۲۳۲..... ۴-۱. ایجاد نهاد ناظر منطقه‌ای جهت تحدید سلاح‌های غیر متعارف
- ۲۳۳..... ۴-۲. ایجاد نهاد ناظر بین‌المللی جهت کنترل سلاح‌های غیر متعارف
- ۲۳۴..... ۵- راهکار قضایی نسبت به عملکرد دولت‌ها در روابط بین‌الملل
- ۲۳۶..... ۵-۱. ضرورت ایجاد نهاد داوری منصفانه نسبت به عملکرد سیاسی دولت‌ها
- ۲۳۸..... ۵-۲. ضرورت ایجاد نهاد داوری منصفانه نسبت به عملکرد امنیتی دولت‌ها
- ۲۴۰..... جمع‌بندی

فصل چهارم: راهبردها و راهکارهای رفتاری مهار قدرت سیاسی در عرصه روابط بین‌الملل با عنایت بر فقه اسلامی

مقدمه ۲۳۴

گفتار اول: راهبردهای رفتاری اسلام برای مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل ۲۳۵

- ۱- عدالت محور کردن رفتار کارگزاران در روابط بین‌الملل ۲۳۵
- ۱-۱. کارویژه‌های عدالت رفتاری در عرصه روابط بین‌الملل از منظر فقه اسلامی ۲۳۶
- الف) توسعه روابط متقابل بین‌المللی ۲۳۷
- ب) توسعه احترام متقابل به حقوق دیگران ۲۳۸
- ۱-۲. نقش عدالت در کنترل رفتار سیاسی ۲۴۰
- ۱-۳. عدالت و مهار قدرت در عرصه بین‌الملل ۲۴۳
- ۲- اخلاق محور کردن رفتار کارگزاران روابط بین‌الملل ۲۴۵
- ۲-۱. نسبت اخلاق و قدرت در رویکرد اسلامی ۲۴۸
- ۲-۲. اسلام و اصول اخلاقی حاکم بر روابط بین‌الملل ۲۵۰
- الف) احترام متقابل در روابط بین‌الملل ۲۵۱
- ب) تعامل متقابل در روابط بین‌الملل ۲۵۴
- ج) اعتماد متقابل در روابط بین‌الملل ۲۵۵
- د) تعهدات و پیمان‌های متقابل در روابط بین‌الملل ۲۵۷

۳- قانون مدار کردن رفتار بازیگران روابط بین‌الملل ۲۵۱

۳-۱. فقه و راهبرد قانون مداری برای مهار رفتاری کارگزاران بین‌المللی ۲۶۰

۳-۱-۱. جایگاه قانون در فقه ۲۶۰

۳-۲. نقش قانون محوری در کنترل رفتار کارگزاران بین‌المللی ۲۶۸

۴- راهبرد جهادی ۲۷۱

۴-۱. جهاد راهبرد اصلاحی ۲۷۱

۴-۲. جهاد دفاعی ۲۷۲

الف) قرآن ۲۷۳

ب) روایات ۲۷۳

گفتار دوم: راهکارهای رفتاری اسلام برای مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل ۲۷۴

۱- ضرورت رفتار عادلانه برای کارگزاران عرصه بین‌الملل ۲۷۵

۱-۱. نقش فقه در تحقق رفتار عادلانه در روابط بین‌الملل ۲۷۵

۱-۲. ضرورت رفتار عادلانه در نظریه اسلامی ۲۸۰

۱-۳. ضرورت عدالت سیاسی در روابط بین‌الملل ۲۸۲

۲- ضرورت رفتار اخلاقی برای کارگزاران در عرصه بین‌الملل ۲۸۶

۲-۱. ماهیت اخلاقی قدرت ۲۸۶

۲-۲. جایگاه اخلاق در روابط بین‌الملل ۲۸۸

۲-۳. پیوند رفتار و اخلاق در روابط بین‌الملل ۲۹۱

۳- ضرورت رفتار عادلانه برای کارگزاران عرصه بین‌الملل ۲۹۳

۳-۱. حسن نیت کارگزاران در روابط بین‌الملل ۲۹۳

۳-۲. نقش عرف در تنظیم رفتار کارگزاران بین‌المللی ۲۹۵

۳-۳. مصلحت و عقلانیت در روابط بین‌الملل ۲۹۷

۴- ضرورت رفتار عالمانه برای کارگزاران عرصه بین‌الملل ۳۰۱

۴-۱. رعایت اصول/ قواعد و مقررات بین‌المللی در رفتار کارگزاران ۳۰۱

۴-۲. منطق محور بودن ۳۰۳

۵- راهکار بازدارندگی برای مهار قدرت در روابط بین‌الملل ۳۰۶

۳۰۶	۵-۱. قرآن.....
۳۰۷	۵-۲. روایات.....
۳۰۷	۵-۳. فقه و بازاریابی.....
۳۰۸	۶- ضرورت اوصاف مناسب برای کارگزاران بین‌المللی.....
۳۰۸	۶-۱. اوصاف درونی.....
۳۰۹	الف) امانت‌داری.....
۳۱۰	ب) رفتار صادقانه.....
۳۱۰	۶-۲. اوصاف بیرونی برای مهار قدرت سیاسی.....
۳۱۱	الف) قانون محوری.....
۳۱۳	ب) عقلانیت رفتاری.....
۳۱۳	۷- جمع‌بندی.....
۳۱۵	نتیجه‌گیری.....
۳۱۹	فهرست منابع.....
۳۱۹	۱- منابع فارسی.....
۳۱۹	الف) کتب.....
۳۳۳	ب) مقالات.....
۳۳۷	۲- منابع عربی.....
۳۴۱	۳- منابع انگلیسی.....

طرح تحقیق

۱- بیان مسأله

همان‌گونه که در علم سیاست، قدرت محوری‌ترین، مفهوم است. در روابط بین‌الملل نیز تعامل افراد، گروه‌ها و دولت‌ها در گستره وسیعی از روابط با همدیگر، آن را شکل می‌دهند. این روابط در برگیرنده اهداف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی است، که متکی بر قدرت سیاسی است؛ زیرا میزان قدرت سیاسی دولت‌ها در برقراری روابط میان آنان تعیین کننده است. به عبارت دیگر، قدرت سیاسی ابزاری است که اهداف بین‌المللی بازیگران را تأمین می‌نماید. قدرت سیاسی و شیوه‌های تحدید و مهار آن، یکی از مسائل مهم و مطرح در علوم سیاسی و فلسفه سیاسی به شمار می‌رود؛ راهبردها و مکانیزم‌های برای مهار آن مورد توجه قرار گرفته است. بر همین اساس، فساد ناشی از قدرت سیاسی علی‌رغم نظریه فساد ذاتی قدرت، در یک برداشت خوش‌بینانه از آن، نیز امکان سوء استفاده از آن به دلیل واقعیت‌های موجود در روابط بین‌الملل وجود دارد. شیوه بهره‌گیری دولت‌ها از قدرت سیاسی تأثیر مستقیمی بر توانمندی آنها در تعاملات بین‌المللی دارد. از طرفی، در صورت سوء استفاده دولت‌ها از قدرت سیاسی، شاهد وقایع تلخی تاریخی همانند دو جنگ جهانی اول و دوم هستیم. برای رهایی از پیامدهای مخرب سوء استفاده از قدرت سیاسی توسط دولت‌ها، مانند بحران سیاسی، امنیتی، اقتصادی و جنگ توجه به موضوع تحدید و مهار آن را، ضروری می‌سازد. مهار قدرت سیاسی در عرصه بین‌المللی مستلزم بررسی رویکردهای متفاوت به پدیده قدرت می‌باشد. هر مکتب فکری، بر اساس مبانی نظری خود، نگاه خاصی به آن دارد. اسلام به عنوان دین رهایی‌بخش و جهانی، با نگاه ویژه به پدیده قدرت، از مبانی نظری خاص پی‌روی می‌کند، که با عنایت با آنها، می‌توان قدرت سیاسی را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. مهار قدرت سیاسی در رویکرد اسلامی به ویژه فقه سیاسی با راهبردها و راهکارها در حوزه باورها / نگرش‌ها و رفتار با مبانی نظری مشخص قابل تجزیه و تحلیل است. براین اساس، موضوع راهبردها و راهکارهای مهار قدرت در عرصه روابط بین‌الملل از منظر فقه اسلامی؛ متکی بر مفروضه‌های بنیانی است که با روش تحلیلی - توصیفی و تجویزی شکل می‌گیرد. توصیفی بودن مربوط به بیان مفروضه‌ها است. تحلیلی، بیانگر نوع نگاه نقادانه و مستدل می‌باشد، که به صورت تئوری و نظری طراحی می‌گردد. تجویزی، با تکیه بر اجتهاد فقهاء، مهار قدرت را با ارائه راهبردهای مشخص بر مبنای اصول مسلمانان و راهکارهای عملی بر مبنای اصول یاد شده پی‌گیری نموده و رویکرد اصلاح و تغییر وضع موجود را در پرتو راهبردها و راهکارهای اساسی در ابعاد مختلفی تقنینی، ساختاری و

رفتاری کارگزاران مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. از منظر فقهی، موضوع مهار قدرت سیاسی در عرصه روابط بین‌الملل، در شرایط و موقعیت کنونی جای تحقیق دارد. این رساله سعی دارد که راهبردها و راهکارهای مهار قدرت در عرصه روابط بین‌الملل را از منظر فقه سیاسی شیعه مورد تحقیق و بررسی قرار دهد؛ با بیان راهبردها و راهکارهای فقهی زمینه مهار و تحدید قدرت سیاسی در شرایط گذار فراهم گردد. هر پژوهشی دشواری‌های خودش دارد؛ دشواری‌های موضوع مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل، در بعد فقهی آن است. چه اینکه فقهاء به طور عموم به دلایل مختلف، در این عرصه ورود نکرده‌اند. اما عرصه فقه سیاسی که خود شاخه‌ای از فقه در اندیشه اسلامی است، و مسائل اساسی سیاست و رفتار سیاسی در ابعاد مختلف از جمله روابط بین‌الملل را پوشش داده، مبنای تجزیه و تحلیل قرار داده شده است. بر همین اساس، تجزیه و تحلیل موضوع با عنوان فقهی، ناظر بر فقه سیاسی می‌باشد.

۲- سؤال اصلی تحقیق

با توجه به بیان مسأله، سؤال اصلی این است که: *راهبردها و راهکارهای مهار قدرت سیاسی در عرصه روابط بین‌الملل با عنایت بر فقه اسلامی کدامند؟*

۳- سؤال‌های فرعی تحقیق

- ۱) نظریه‌های مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل کدامند و چه نقدی می‌توان بر آنها داشت؟
- ۲) راهبردها و راهکارهای تقنینی برای مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل با توجه به فقه اسلامی کدامند؟
- ۳) راهبردها و راهکارهای ساختاری برای مهار قدرت سیاسی در روابط بین‌الملل با توجه به فقه اسلامی کدامند؟
- ۴) راهبردها و راهکارهای رفتاری برای مهار قدرت سیاسی (اعم از بیرونی و درونی) در روابط بین‌الملل با عنایت به فقه اسلامی کدامند؟

۴- فرضیه

در منطق اسلام، ضمن این که نظارت بر قدرت و تحدید آن، به جهت عدم سوء استفاده از قدرت توصیه گردیده، راهبردها و راهکارهایی خاصی نیز مورد توجه است. فرضیه تحقیق در موضوع مهار و تحدید قدرت سیاسی بازیگران در عرصه روابط بین‌الملل را می‌توان در اصلاح و تغییر قوانین، ساختار و رفتار کارگزاران

مبتنی بر عدالت و فطرت با رویکرد فقهی جستجو نمود. اجمالاً مهار، کنترل و نظارت پذیرش شدن قدرت سیاسی بازیگران در روابط بین‌الملل با راهبردها و راهکارهای مبتنی بر مبانی دینی و به صورت خاص فقه سیاسی شیعه امکان پذیر است. به عبارت دیگر، اصلاح و تغییر در سه عرصه مهم تقنین، ساختار و رفتار کارگزاران شامل قانون‌مند ساختن قدرت‌های بین‌الملل، اصلاح و تغییر قوانین حاکم بر روابط بین‌الملل بر محور عدالت و فطرت، ایجاد ساختار عادلانه، برداشتن امتیاز حق‌وتو از کارگزاران سلطه‌گر و اصلاح رفتار کارگزاران مبتنی بر عدالت محوری، اخلاق محوری، قانون‌مداری و جهاد به مفهوم دفاع راهبردهای پیشنهادی مهار قدرت محسوب می‌شوند. هم‌چنین مشارکت فراگیر دولت‌ها در تدوین قوانین بین‌المللی، مسئولیت‌پذیری آنان، پذیرش حقوق و تکالیف متقابل بین‌المللی، توزیع عادلانه قدرت سیاسی میان بازیگران بین‌المللی، ایجاد نهادهای علمی تصمیم‌ساز، ایجاد نهاد قضایی منصفانه، ضرورت رفتار عادلانه، عاقلانه و عالمانه برای کارگزاران و سرانجام مهار قدرت با تقویت قدرت دفاعی راهکارهای مورد نظر این رساله است.

۵- سابقه تحقیق

قدرت به عنوان یک پدیده مهم در روابط بین‌الملل از زمان شکل‌گیری روابط میان ملل و نیز پدید آمدن دولت-ملت در این عرصه مطرح بوده است. دولت‌های قدرت‌مند همواره با استفاده از قدرت در صدد اعمال حاکمیت بر دیگران بوده‌اند. بحث مهار و کنترل قدرت را با راهکارهای متفاوت می‌توان در برخی آثاری اندیشمندان علوم سیاسی بویژه روابط بین‌الملل با رویکرد غیر اسلامی آثار متعددی را جستجو کرد؛ از جمله در علوم سیاسی به برخی آثار می‌توان اشاره کرد:

- ۱- آثاری که بر نقش افکار عمومی به عنوان مهار قدرت تأکید دارد.^۱
- ۲- آثاری که نظریه مهار قدرت را با قدرت مورد توجه قرار داده است؛^۲ که نقش قدرت‌های بزرگ از جمله آمریکا، روسیه و چین را مطرح می‌کند.
- ۳- نظریه‌های ترکیبی از موازنه قدرت مبتنی بر تحول قدرت در سیاست بین‌الملل؛^۳ با تأکید بر آنارشیک بودن نظام بین‌الملل بازیگران روابط بین‌الملل افزایش قدرت را امری عقلایی می‌دانند.

۱- جوزف، نای و رابرت پاب/ قدرت و موازنه نرم در سیاست بین‌الملل؛ ترجمه: عسکر قهرمان پور، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۹۱.

۲- مارتین، اسمیت/ قدرت در نظم جهانی در حال تغییر؛ ترجمه: گروه مترجمان، تهران، امیرکبیر، ۱۳۹۴.

۳- ریچارد، لیتل/ تحول در نظریه‌های موازنه قوا؛ ترجمه: غلامعلی چگینی‌زاده، تهران، ابرار معاصر، ۱۳۸۹.

۴- آثاری که راهکار دیپلماسی چندجانبه‌گرایی را مطرح می‌کند؛^۱ که بر نقش سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در مهار قدرت و پرهیز از یک جانبه‌گرایی تأکید دارد.

در رویکرد اسلامی نسبت به مهار قدرت، در بعد سیاست داخلی، آثار متعددی را می‌توان یافت، که برخی آن قرار ذیل است:

۱- نظارت‌مندی سازی قدرت حاکم در پرتو اوصاف و شرایط لازم از منظر فقه سیاسی؛^۲ که قدرت حاکم در سیاست داخلی از منظر فقه سیاسی پوشش داده است.

۲- مهار قدرت در سیاست داخلی با توزیع قدرت در نهادهای مختلف؛^۳ بیشتر متمرکز بر نظریه توزیع قدرت جهت مهار قدرت است.

۳- مهار قدرت سیاسی با وجود حاکم جامع‌الشرایط یعنی فقیه که در نظریه ولایت فقیه می‌توان جستجو کرد.^۴

۵- ضرورت مهار قدرت و روش‌های کنترل آن با مکانیسم قانون و تفکیک قوا.^۵

۶- مهار قدرت سیاسی با رعایت اصول و مکانیسم.^۶

در حوزه سیاست داخلی آثاری متعددی به صورت مستقیم و غیر مستقیم مهار قدرت سیاسی را مورد توجه قرار داده‌اند. در عرصه روابط بین‌الملل نیز از بدو شکل‌گیری دولت، موضوع قدرت سیاسی مطرح بوده و در خصوص مهار و نظارت‌مند ساختن آن، نظریات متعددی مطرح شده است. اما موضوع مهار و تحدید قدرت سیاسی و ارائه راهبردها و راهکارها جهت مهار آن، با رویکرد فقهی در عرصه روابط بین‌الملل، جای کار دارد، و تا کنون تحقیق لازم و کافی صورت نگرفته است. این رساله سعی نموده است که راهبردها و راهکارهای مهار قدرت سیاسی در عرصه روابط بین‌الملل را از منظر فقه سیاسی شیعه بررسی و تحلیل نموده و نگاهی فقه را در این عرصه تبیین نماید. البته قابل یاد آوری است با توجه تحولات تاریخی در جوامع اسلامی و به دلیل فقدان نظام سیاسی شیعی در کشورهای اسلامی، فقهای قدیم مواجه مستقیم با پدیده قدرت سیاسی

۱ - محمدجواد، ظریف و سید کاظم سجادیپور/ دیپلماسی چند جانبه؛ تهران، وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات، ۱۳۹۱.

۲ - سیدسجاد ایزدی/ نظارت بر قدرت در فقه سیاسی؛ قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۹.

۳ - سیدصادق، حقیقت/ توزیع قدرت در اندیشه سیاسی شیعه؛ تهران، هستی‌نما، ۱۳۸۱.

۴ - شریف، لکزایی/ توزیع و مهار قدرت در نظریه ولایت فقیه؛ تهران، کانون اندیشه جوان، ۱۳۸۷.

۵ - محمدحسین، اسکندری و اسماعیل دارابکلایی/ پژوهشی در موضوع قدرت؛ قم، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۳.

۶ - احمد راسخی لنگرودی/ مهار قدرت: در آمدی بر مفاهیم قدرت، مهار و کنترل قدرت سیاسی اصول و مکانیسم آن؛ تهران، علم، ۱۳۹۲.

نداشته اند، به همین جهت پرداختن به موضوع قدرت سیاسی از زاویه‌های متفاوت از جمله مسأله مهار و کنترل آن در عرصه روابط بین‌الملل به عنوان دغدغه اصلی مطرح نبوده است. اما در شرایط حاضر این امکان فراهم گردیده است که با طرح موضوع از منظر فقه سیاسی شیعه، ظرفیت و توانایی آن را با ارائه راهبردها و راهکارهای در جهت مهار، تحدید و نظارت‌مند سازی قدرت سیاسی بازیگران در عرصه روابط بین‌الملل تبیین و تحلیل گردد.

۶- هدف و ضرورت تحقیق

در هر پژوهش هدف متناسب با موضوع آن دنبال می‌گردد، تحقیق حاضر نیز با توجه به موضوع آن، با هدف ایجاد تغییر در روابط میان دولت‌ها در عرصه بین‌الملل بر اساس منطق فطرت انسانی و عادلانه است؛ زیرا روابط موجود میان بر اساس تئوری قدرت محوری استوار بوده و این امر منجر به روابط نا عادلانه گردیده است. تغییر رویکرد موجود نیازمند تبیین رویکرد جایگزین است، که دست‌کم از نگاهی تئوری توانایی جایگزینی آن محرز گردد. تحقیق موجود سعی نموده است که موضوع مهار و تحدید قدرت سیاسی را از زاویه و نگرشی فقهی تبیین و تحلیل نماید.

در خصوص مهار قدرت در عرصه روابط بین‌الملل، ممکن است نظریه‌های گوناگون و متفاوتی وجود داشته باشد. ولی پرداختن به این موضوع با رویکرد فقهی یک نیاز و ضرورت جدی محسوب می‌شود؛ زیرا روابط دولت‌های اسلامی با دیگر دولت‌ها، مستلزم تعامل در دائره قدرت سیاسی است. هر نظریه‌ی دارای مبانی خاصی است، مهار قدرت با ارائه راهبردها و راهکارها از منظر فقهی متکی بر مبانی خاص می‌باشد. تحلیل و تبیین مبانی هنجاری و بینشی (راهبردها) و تبیین ساختار عادلانه و رفتارهای مطلوب (راهکارها) بازیگران در استفاده صحیح، معقول و منطقی از قدرت سیاسی را موجب می‌گردد. تبیین و تحلیل موضوع با تأکید بر فقه اسلامی، ضرورت تحقیق را روشن می‌کند.

۷- نظریه‌پردازی یا نوآوری تحقیق

با جستجوی‌های صورت گرفته، در خصوص موضوع فوق با نگاهی اسلامی به ویژه با توجه به رویکرد فقهی، کاری صورت نگرفته است؛ هر چند که در خصوص موضوع قدرت و نظارت بر آن، به ویژه قدرت در عرصه داخلی، پژوهش و تحقیق در حد لازم صورت گرفته است. اما در خصوص راهبردها و راهکارهای مهار قدرت در عرصه بین‌المللی، از نگاهی اسلامی با رویکرد فقهی، تحقیقات لازم و کافی نشده است. بنابراین، پرداختن